

КОЛАС Якуб [сапр. Міцкевіч Канстанцін Міхайлавіч; 22. 10 (3. 11). 1882., засценак Акінчыцы Мінскага павета – 13.10.1956], класік беларускай літаратуры. Разам з Я. Купалам заснавальнік новай беларускай літаратуры і беларускай літаратурнай мовы. Народны паэт Беларусі (1926). Акадэмік АН Беларусі (1928). Заслужаны дзеяч навукі Беларусі (1944).

Вучыўся ў Нясвіжскай настаўніцкай семінарыі (1898–1902). Працаваў настаўнікам у в. Люсіна (1902–1904) і в. Пінкавічы (1904–1906) Пінскага павета. Уздым рэвалюцыйнага і нацыянальна-вызваленчага руху адыграў выключную ролю ў фарміраванні светапогляду маладага настаўніка. Я. Колас вядзе рэвалюцыйную прапаганду сярод сялян, за што ў пачатку 1906 г. быў пераведзены ў Верхменскую школу Ігуменскага павета. За ўдзел у нелягальным настаўніцкім з'ездзе звольнены з работы. Жыў у брата ў леснічоўцы Смалярня, адкрыў прыватную школу, напісаў і выдаў падручнік «Другое чытанне для дзяцей беларусаў» (Пецярбург, 1909). У 1912–1914 гг. працаваў настаўнікам у Пінскім прыхадскім вучылішчы. У пачатку першай сусветнай вайны – у Старыкоўскай школе Дзмітрыеўскага павета Маскоўскай губерні. Пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі з 1918 г. працаваў настаўнікам у в. Малыя Крукі, школьным інструктарам у г. Абаянь Курскай губерні. Па выкліку ўрада БССР пераехаў у Мінск.

У чэрвені 1921 г. Я. Колас быў уключаны ў склад навукова-тэрміналагічнай камісіі ў Акадэмічным цэнтры Наркамасветы БССР. У пачатку 1922 г. на базе гэтай камісіі быў заснаваны Інстытут беларускай культуры (Інбелкульт), правадзільным членам якога выбіраецца Я. Колас. Пры асобным удзеле Я. Коласа распрацоўвалася навуковая тэрміналогія па ўсіх прадметах школьнай праграмы, праводзілася работа па збіранні твораў вуснай народнай творчасці. Я. Колас быў актыўным удзельнікам Першай беларускай акадэмічнай канферэнцыі, прысвечанай рэформе беларускага правапісу і алфавіту.

Адначасова з навукова-даследчай дзейнасцю ў Інбелкульце Я. Колас уключыўся ў актыўную педагагічную працу. З 1 верасня 1922 г. стаў выкладаць метадыку роднай мовы ў Мінскім педтэхнікуме. Летам 1923 г. па даручэнні Наркамасветы БССР Я. Колас выступаў з лекцыямі па граматыцы і методыцы выкладання беларускай мовы ў Слуцку на настаўніцкіх палітыка-педагагічных курсах.

Аднак галоўны клопат Я. Коласа як педагога і вучонага заключаўся ў тым, каб узняць на належны ўзровень выкладанне беларускай мовы і літаратуры. Пачынаючы з кастрычніка 1923 г. і да 17 студзеня 1926 г. Я. Колас працаваў выкладчыкам беларускай мовы на педагагічным факультэце Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Абапіраючыся на багаты асабісты вопыт педагагічнай працы і на прагрэсіўныя тэндэнцыі ў развіцці метадыкі, Я. Колас выдаў у 1926 г. кнігу для настаўнікаў пачатковай школы "Методыка роднае мовы".

Калі "Другое чытанне для дзяцей беларусаў" змяшчала багаты пазнавальна-дыдактычны матэрыял, то новая праца пісьменніка-педагога

прапаноўвала навукова абгрунтаваныя палажэнні, звязаныя з метадыкай навучання чытанню і вывучэннем роднай мовы, у якіх адзначалася неабходнасць спалучэння працэсаў навучання і выхавання. Як і вядомыя рускія вучоныя-педагогі К. Ушынскі, В. Вінаградаў, Д. Ціхаміраў, Я. Колас лічыў, што пры вывучэнні мовы трэба абавязкова выкарыстоўваць выхаваўчы матэрыял літаратуры. На яго думку, кожны літаратурны твор, выкарыстаны ў працэсе навучання, павінен выхоўваць духоўна багатую, маральна здаровую асобу, якая была б здольна пераадолець любыя цяжкасці, абараніць высокія грамадзянскія ідэалы. Пры адборы тэкстаў мастацкай літаратуры для вывучэння ў школе ён раіў улічваць іх даступнасць, а таксама ўзроставыя, сацыяльныя і індывідуальныя асаблівасці вучняў. Пры гэтым правільнаму і глыбокаму ўспрыняццю і разуменню мастацкага тэксту павінен садзейнічаць яго аналіз.

Я. Колас сцвярджаў, што ярскія мастацкія вобразы, моцна адбіваючыся ў дзіцячай псіхіцы, могуць стаць для іх жывымі прыкладамі "ўсяго прыгожа-адмысловага і добрага". Абаранячы сваю пазіцыю, ён прапагандаваў некаторыя прыёмы і метады маральна-эстэтычнага выхавання з выкарыстаннем тэкстаў мастацкай літаратуры. Адным з самых дзейсных прыёмаў, на яго думку, з'яўляецца літаратурна-мастацкае чытанне твораў, якое дапамагае больш поўна зразумець тэкст, выхоўвае эстэтычны густ. Асабліва эфектыўны гэты прыём пры чытанні на памяць, бо "тое, што вывучана на памяць, складае самы сталы здабытак вучня". Я. Колас рэкамендаваў выкарыстоўваць пры аналізе літаратурных твораў элементы драматызацыі, рабіць інсцэніроўкі па мастацкіх творах, падкрэсліваў важнасць такога прлёму, як ілюстраванне прачытанага ў выглядзе малюнка або ручной працы. У "Метадыцы роднай мовы" вядзецца палеміка з прыхільнікамі так званага "выхаваўчага чытання", якія адмаўлялі вывучэнне твораў класічнай літаратуры ў школе. Я. Колас сцвярджаў, што класічную літаратуру здольны зразумець кожны чалавек, незалежна ад яго ўзросту, хаця глыбіня ўспрыняцця і разумення твора ў кожнага свая. Задача настаўніка – зацікавіць вучняў гэтым творам, што дасягаецца праз яго чытанне.